

Passive NS-medlemmers rettsstilling. 114889

Av overlæge Johan Scharffenberg.

Høyesterett har godkjent gyldigheten av de anordninger London-regjeringen utstedte i kraft av Elverum-fullmakten. Dermed er disse og de på dem bygde senere lover gått inn i vår positive rett blant dem anordningen av 1942 som gjorde medlemskap i N.S. straffbart. Derfor har en mengde passive medlemmer fått ilagt bøter, erstatninger, tap av offentlig stilling osv.

At bestemmelser hører til den «positive» rett, gir ikke garanti for at de er rettferdige, stemmende med ellers anerkjente rettsprinsipper, eller at de er hensiktsmessige ledd i en langsynt politikk.

Forbud mot religiøse, moralske eller politiske meninger — ennsi mot vitenskapelige hypoteser — (det kopternikanske verdensbilde, evolusjonslæren) — er ikke noe argument mot deres riktighet.

Alt på Neros tid framholdt Epiktet at tanker bare kan overvinnes ved tanker. Straff dreper ikke nye tanker hvis de har indre sannhet, ja, selv overfor forskruede tanker gjør sensur mer skade enn gagn, og forfølgelse skaper martyrer. Derfor har demokratiet alltid hevdet menings- og ytringsfrihet som en av de viktigste menneskerettigheter, av den følger foreningsfrihet for meningsfeller.

Men det er et dilemma for demokratiet hvordan det skal stille seg til partier som søker å bruke disse rettigheter til å erobre den politiske makt for å avskaffe demokratiet. Bør demokratiet begå selvmord av prinsipptrytteri? Jeg har annetsteds drøftet dette spørsmål og foreslått lovregler om adgang for Regjeringen til rettslig undersøkelse mot partier som mistenkes for å ville nå sitt mål ved ulovlige midler. Forholdene under krig eller opprør kan gjøre suspensjon av visse rettigheter nødvendig. Sveits forbød under den siste krig ytterlighetspartiene både til høyre (fascister og nazister) og til venstre (kommunister), men gjorde ikke medlemskap før forbudet straffbart og opphevet forbudet etter krigstilstandens opphør.

N.S. ble i 1933 innregistrert som et lovlig politisk parti (f. eks. med rett til refusjon av reiseutgifter til kominasjonsmøtene).

Quisling og mange av hans tilhengere opptreden fra 9. april 1940

ville gjort et øyeblikkelig forbud mot partiet berettiget, og det ville vært klokt å utstede et sådant i statsråd før Kongen og Regjeringen forlot Norge. Dette ville gjort stillingen klarere for dem som høsten 1940 var utsatt for press til å melde seg inn. Forbudet ble imidlertid først utstedt 1942, men da med tilbakevirkende kraft, og det blir nå hevdet at det ikke ble lovet straff-frihet for dem som meldte seg ut straks de fikk rede på forbudet. Dette kunne da ikke bli offentlig kunngjort i Norge; allikevel er det ikke tatt hensyn til hvorvidt de nå straffede medlemmer faktisk kjente

forbudet. Kollektivt ansvar er blitt gjort gjeldende, skjønt partiet ble ledet etter «førerprinsippet», medlemmene hadde ingen innflytelse på Quislings og hans underføreres handlinger og hadde ofte liten rede på dem (forræderiet før 9. april ble først alminnelig kjent etter frigjøringen).

Stemmer det med almenyldige rettsprinsipper og med vår rettspraksis i andre saker å gjøre ansvar gjeldende for handlinger som vedkommende ikke har hatt innflytelse på, ikke kunnet hindre, kanskje ikke engang har hatt kjennskap til eller forståelse av?

I Danmark har man ikke straffet passive medlemmer av det nasionalsosialistiske parti, skjønt man der etter frigjøringen fant å måtte gi straffebud med tilbakevirkende kraft.

Til disse prinsipielle innvendinger kommer spørsmålet om det har vært politisk klokt å forfølge de passive medlemmer. Da den tyske hærledelse var så fornuftig å kapitulere natt til 8. mai 1945, ramlet N.S. straks sammen som et korthus, tross forhåndsskryt om partiets styrke selv etter tysk nederlag. Uten tysk støtte var partiet maktløst, margløst, rotløst fordi dets fleste medlemmer bare stod på papiret. Selv det mindretall som hadde tilhørt partiet av overbevisning (sannsynligvis høyst noen få tusen), ønsket ikke borgerkrig.

Tross all opphisselse i almenheten ville det i 1945 vært psykologisk riktig for en regjering med overlegen statskløkt å innrømme straff-frihet for alle passive N.S.-medlemmer og bare straffe dem som etter individuell rettslig gransk-

ning ble kjent skyldig i straffbare handlinger omfram selv medlemskapet.

Dette kollektive ansvar for alle hvis navn stod i kartoteket, er etter mitt skjønn både prinsipielt uriktig og politisk uklokt. Fordi jeg er overbevist om at de fleste — tross sine feilvurderinger — ikke har villet øve landssvik, er jeg også overbevist om at de ved en mer forståelsesfull behandling ville blitt lojale borgere, ja, med oppriktig glede hilst Norges frigjøring og deltatt i gjenoppbyggingen. Nå går meget av deres arbeidsevne til spille. Er det en oppløftende tanke at Norge virkelig skal ha hatt over 50,000 landssvikere?

Regjeringen burde som i Danmark innskrenket jakten til ulvene og hyenene og latt de villførte får i fred.

Man snakker vakkert om å vinne N.S.-medlemmene tilbake for samfunnet, men da skulle man ikke fra først av drevet denne systematiske klappjakt som gjør dem fortvilet og forherder deres sinn.

Titusener straffede og deres pårørende stivner nå i en følelse av å være forurettet, utstøtt av samfunnet, med en håpløs framtid for seg og sine barn.

Enkelte sier: «Vår eneste utvei

er å slutte oss til kommunistene». (Jeg har inntrengende advart om at kommunistene er deres mest fanatiske forfølgere, for å dekke over sin egen holdning før 22. juni 1941. Atskillige fascister i Italia og nazister i Tyskland er gått over til kommunistene.)

8. mai 1945 knakk N.S. sammen, medlemmene ville ved en måteholden reaksjon ikke senere truet den offentlige sikkerhet, men statsmaktenes kortsynhet og unnfallenhet overfor skriket har skapt grunnlag for en langt tallrikere og farligere «femte kolonne» hvis Norge blir trukket inn i en ny internasjonal konflikt. Derfor er amnestispørsmålet så alvorlig.

Johan Scharffenberg.